

บทที่ 4

พัฒนาการเครือข่ายอินแปง

จากการศึกษาการจัดการสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายอินแปง : กลไก กระบวนการจัดการตนเองครั้งนี้ได้พบสภาพความเป็นไปที่เกี่ยวข้องกับบริบทของเครือข่ายอินแปงว่ามีพัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายอินแปง ในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การก่อกำเนิดของเครือข่ายอินแปงได้มีการพัฒนาการเริ่มต้นจากศูนย์ต้นแบบอินแปง มีที่ตั้งอยู่ที่บ้านบัว ตำบลลุดบาก อำเภอลุดบาก จังหวัดสกลนคร ในปัจจุบันสามารถเดินทางจากตัวเมืองจังหวัดสกลนครโดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 213 เลี้ยวซ้ายเข้าทางหมายเลข 2106 บริเวณทางแยกอุทยานแห่งชาติภูพาน ตรงไปอำเภอลุดบาก ซึ่งศูนย์ต้นแบบอินแปงห่างจากอำเภอลุดบากไปทางทิศใต้ประมาณ 6 กิโลเมตร โดยที่อาณาเขตที่ตั้งของบ้านบัวมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่รอบด้าน ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านจั่ว ตำบลลุดไห อำเภอลุดบาก
ทิศใต้	ติดต่อกับ	เชิงเขาภูพาน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านกุดแฮด ตำบลลุดบาก อำเภอลุดบาก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านดงน้อย ตำบลลุดไห อำเภอลุดบาก

การที่ศูนย์ต้นแบบอินแปงที่บ้านบัวได้ก้าวมาถึงวันนี้ จนมีพื้นที่ทั้งในมิติของสถานที่ที่มีทั้งที่ตั้งการทำงานที่เป็นอาคารถาวร และมีมิติของการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้ชาวบ้าน ชุมชน ท้องถิ่นระดับประเทศ และระดับนานาชาติ ได้เข้ามารับรู้รับทราบความคิด ความเชื่อ การให้คุณค่าในการดำเนินชีวิตอย่างโดดเด่นเป็นตัวของตัวเอง สามารถพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างมีศักดิ์ศรีในประเทศนี้ และกลายเป็นทางเลือกที่นำไปสู่การปฏิรูปสังคมสู่ระเบียบใหม่ได้นั้น เครือข่ายอินแปงได้ผ่านประสบการณ์มามากมาย จนเป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่นได้มาเรียนรู้ สามารถสร้างสวัสดิการชุมชนของตนเอง พัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ได้อย่างสมภาคภูมิ มีศูนย์ต้นแบบที่มีสถานที่สำหรับการฝึกอบรม สถานีวิทยุชุมชนคนภูพาน โรงงานแปรรูปน้ำผลไม้ ไร่ โรงงานกลั่นสุราพื้นบ้าน ร้านขายสินค้าวิสาหกิจชุมชน โรงงานแปรรูปสมุนไพร โรงอบ-นวดพื้นบ้าน และที่พักตามแบบชนเผ่ากะเลิง ตลอดจน แปลงสาธิตการเพาะกล้าไม้ การปลูกสมุนไพรหลากหลายชนิด และขยายความเป็นเครือข่ายครอบคลุม 4 จังหวัด 21 อำเภอ 83 ตำบล 890 หมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม กว่าที่เครือข่ายอินแปงจะได้ก่อกำเนิดขึ้น มีรากฐานประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ย้อนไปถึงตั้งแต่ยุคที่มีการก่อตั้งชุมชนบ้านบัว จากนั้นจึงมีการดำเนินชีวิตเรื่อยมาจนมาถึงยุคแห่งความทันสมัยที่มีการพัฒนาตามกระแสทุนนิยม ส่งผลทำให้วิถีชีวิตชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป และในที่สุดจึงได้มีการก่อกำเนิดเป็นเครือข่ายอินแปง ดังนั้น ในการศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายอินแปงครั้งนี้ จึงพิจารณาแบ่งแยกยุคสมัยออกเป็น 3 ยุค ประกอบด้วย ยุคดั้งเดิม ยุคแห่งความทันสมัย และยุคแห่งเครือข่ายอินแปง ซึ่งพอสรุปข้อค้นพบพัฒนาการของเครือข่ายอินแปงโดยแบ่งตามยุคสมัยได้ดังนี้

ยุคดั้งเดิม

จากกลุ่มชาติพันธุ์ “กะเลิง” สู่อารยธรรมบ้านบัว

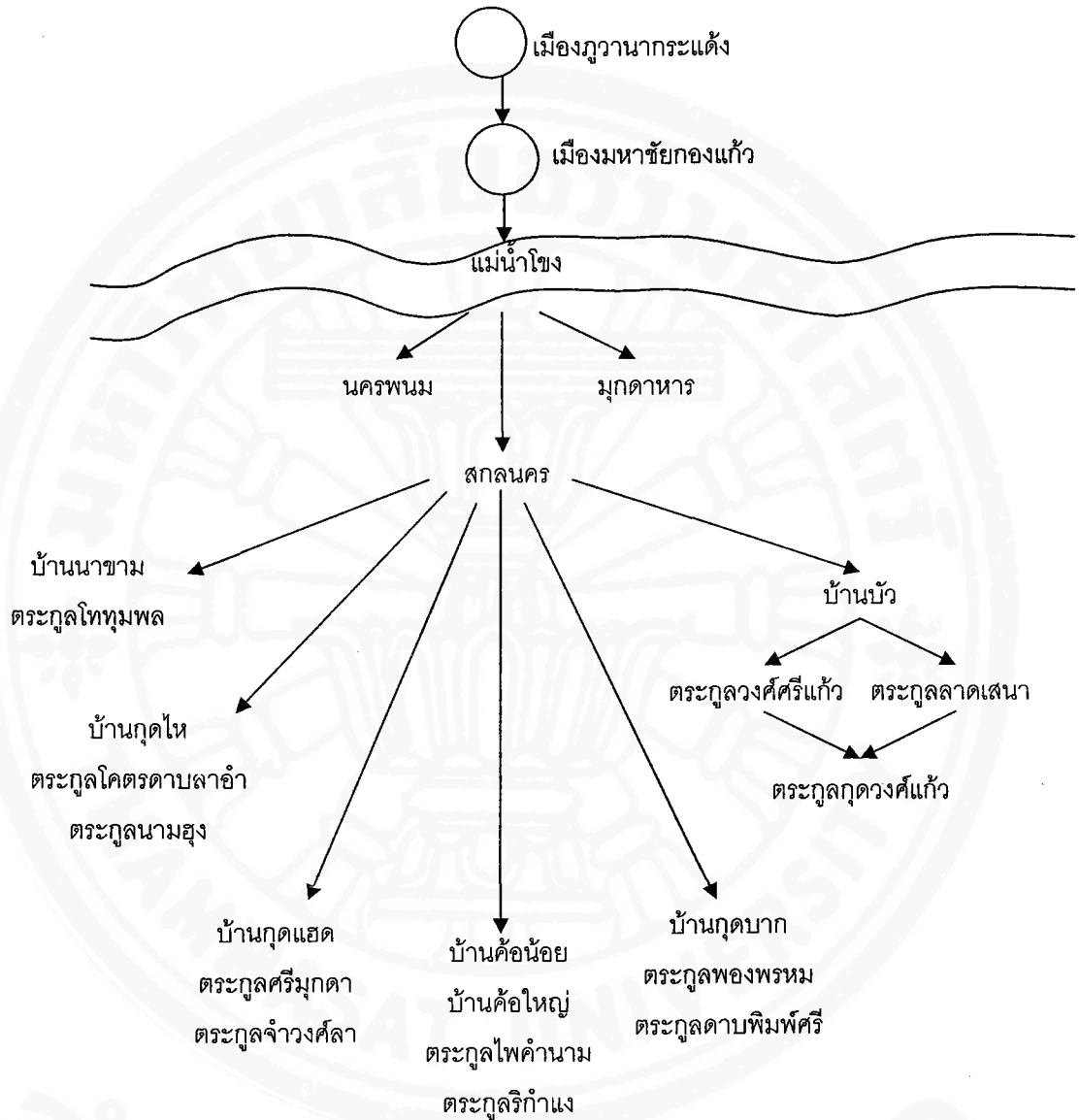
บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร เป็นหมู่บ้านตามการปกครองของรัฐ แยกการปกครองออกเป็น 4 หมู่ คือ บ้านบัวหมู่ 5 บ้านทรายแก้วหมู่ 6 บ้านบัวหมู่ 8 และบ้านบัวหมู่ 10 โดยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “กะเลิง” ซึ่งจากผลการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่ากะเลิงของ สุรัตน์ วรวงษ์รัตน์ (2536) พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงมีบรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองภูวานากะแดง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เนื่องจากได้รับผลกระทบจากภัยสงครามจากการรุกรานของพวกจีนฮ่อ ทำให้ขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิต จึงได้อพยพโดยสมัครใจข้ามแม่น้ำโขงมาสู่ประเทศไทย โดยอาศัยติดตามแม่ทัพนายกองของหัวเมืองต่าง ๆ ที่เข้าไปปราบปรามหลายครั้ง ได้แก่ ในปี พ.ศ. 2418 2426 2428 และ 2430 ประกอบกับมีบางกลุ่มบางพวกที่มีการอพยพโดยไม่สมัครใจ แต่ถูกบังคับจากการเกณฑ์แรงงานเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงสถานะความเป็นผู้ปกครองที่เหนือกว่าของประเทศไทยในสมัยนั้น

การอพยพเข้ามาในประเทศไทยของชาวกะเลิง ส่วนใหญ่จะอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนในเขตจังหวัดนครพนม สกลนคร และมุกดาหาร ทั้งนี้ สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่ 3 จังหวัดดังกล่าวมีสภาพความเป็นไปคล้ายคลึงกับสภาพความเป็นอยู่ที่เคยอาศัยเดิม และมีพื้นที่ตั้งติดต่อกับแม่น้ำโขง จึงมีความสะดวกในการตั้งถิ่นฐานหลังจากอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศไทย

สำหรับการศึกษาการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยของชนเผ่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดย สุรัตน์ วรศรีรัตน์ (อ้างถึงใน เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2546) พบว่ามีสาเหตุในการเลือกถิ่นฐานมาจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจหลายประการ ได้แก่ ความเคยชินในสภาพที่อยู่อาศัยเดิม ปัจจัยทางการเมืองจากการถูกบังคับ และปัจจัยเกี่ยวกับความเชื่อจากการเสี่ยงทาย สำหรับชาวกะเลิงที่มีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย อาศัยความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ ที่ใช้เป็นแหล่งหาอยู่หากิน และอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติสำหรับการทำนาเป็นอาชีพหลักนั้น เชื่อได้ว่า การอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย มีการตัดสินใจโดยอาศัยปัจจัยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ และอาศัยความเคยชินในที่อยู่อาศัยเดิมเป็นหลัก ซึ่งสังเกตได้จากการที่ชาวกะเลิงเลือกตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่มีสภาพพื้นที่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยได้เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณที่ราบ ตามรอยตะเข็บเชิงเทือกเขาภูพาน ที่เป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เอกวิทย์ ณ ถลาง (2546) ที่พบว่า การตั้งถิ่นฐานของชาวอีสานตอนบนบริเวณแอ่งสกลนคร ชุมชนบริเวณนี้จะนิยมตั้งถิ่นฐานอยู่บนเนิน บริเวณใกล้ ๆ "กุด" หรือหนองน้ำธรรมชาติที่เป็นทางเดินของแม่น้ำสายเก่า โดยสังเกตได้จากชื่อตำบล และอำเภอในละแวกนี้ เช่น กุดบาก กุดไห กุดแฮด เป็นต้น

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวกะเลิงโดยบรรพบุรุษของตระกูลต่าง ๆ ได้กระจายไปรอบ ๆ บริเวณเชิงเทือกเขาภูพานในหลายพื้นที่ เช่น ตระกูลโททุมพล ตั้งอยู่บ้านนาขาม ตำบลนาม่อง ตระกูลโคตรดาบลำ และตระกูลนามสูง ตั้งอยู่บ้านกุดไห ตำบลกุดไห ตระกูลศรีมุกดา และตระกูลจำวงศ์ลา ตั้งอยู่บ้านกุดแฮด อำเภอกุดบาก ตระกูลไพค่านาม และ ตระกูลริกำแง ตั้งอยู่บ้านค้อน้อย บ้านค้อใหญ่ ตำบลกุดไห ตระกูลพองพรหม และตระกูลดาบพิมพ์ศรี ตั้งอยู่บ้านกุดบาก อำเภอกุดบาก และตระกูลวงศ์ศรีแก้ว ตระกูลราชเสนา ตั้งอยู่บ้านบัว ตำบลกุดบาก พอสรุปรการ ตั้งถิ่นฐานของต้นตระกูลชาวกะเลิงได้ตามภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1
การตั้งถิ่นฐานของต้นตระกูลชาวกะเลิง

ที่มา: (สังเคราะห์จาก ธวัชชัย ภูณวงษ์, 2532)

หลังจากที่ชาวกระเลิงมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่โดยรอบเทือกเขาภูพานแล้ว ก็มีญาติพี่น้องเข้ามาอาศัยอยู่ด้วย และมีหลายครัวเรือนที่ได้แยกตัวไปตามความเหมาะสมของพื้นที่ในการประกอบอาชีพ เช่น การทำเกษตรกรรม การรับจ้าง และการย้ายถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมา การตั้งถิ่นฐานของชาวกระเลิง ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลือกตั้งถิ่นฐาน โดย

ทำการตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าเพื่อหาอาหาร เพื่อให้ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตจากการพึ่งพิงผลผลิตจากป่าได้ นอกจากนี้ ชาวบ้านยังได้รับผลจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ลำห้วย สามารถใช้อุปโภคบริโภค ตลอดจนการทำการเกษตรกรรมได้ รวมถึงการให้ธรรมชาติคุ้มครองจากภัยพิบัติต่าง ๆ ได้

สำหรับการตั้งถิ่นฐานที่บ้านบัว ภายใต้การนำของบุคคล 2 คน คือ นายลาดเสนา และนายวงศ์ศรีแก้ว ได้เข้ามาจับจองพื้นที่ริมห้วยทราย และมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ที่มีบัวขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ในเวลาต่อมาจึงเรียกชุมชนบริเวณนี้ว่า บ้านบัว และต่อมาในช่วงปี พ. ศ. 2460 ชุมชนบ้านบัวได้เกิดโรคระบาดอย่างรุนแรง ชาวบ้านเรียกโรคนี้ไหลหรือโรคหา ทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงอพยพออกจากพื้นที่ไปอยู่บริเวณอื่นที่ห่างจากบ้านบัวประมาณ 1 กิโลเมตร คือ บ้านเหล่า และบางกลุ่มได้อพยพไปอยู่ที่บ้านปากนา จังหวัดเลย เมื่อเวลาผ่านไป ชาวบ้านจึงได้อพยพกลับมาที่บ้านบัวเช่นเดิม

ต่อจากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2470 ได้มีกลุ่มไทลาวอพยพจากอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์เข้ามาทำมาหากินในหมู่บ้าน และมีผู้อพยพอยู่อาศัยในหมู่บ้านมากขึ้น ผู้ใหญ่บ้านในสมัยนั้นคือพ่ออาจารย์คาน เห็นว่าชาวกะเลิงจะขาดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จึงได้รวบรวมนามสกุล ชาวกะเลิง คือ ลาดเสนา และวงศ์ศรีแก้ว เป็นนามสกุลกุดวงศ์แก้ว เพื่อใช้เป็นนามสกุลเดียวกัน จากการกระทำดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อปกป้องชุมชนชาวกะเลิงไม่ให้ถูกกระทำจากชนกลุ่มอื่น และได้กลายเป็นกุศโลบายอันชาญฉลาดในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการดำรงความเป็นตัวตนของชนเผ่ากะเลิงมาจนทุกวันนี้ โดยพบว่าชาวบ้านบัวในปัจจุบันมีนามสกุลกุดวงศ์แก้วเป็นส่วนใหญ่

จากการศึกษาการตั้งถิ่นฐานของต้นตระกูลชาวกะเลิง จะพบว่ามีความหลากหลายของพื้นที่หมู่บ้านในเชิงภูมิศาสตร์ แต่มีข้อสังเกตว่ามีความเหมือนกันในแง่มุมมองสภาพพื้นที่ ว่าจะเป็นที่ราบบริเวณตามเชิงไหล่เขา ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของกะเลิงมีการดำรงชีวิตด้วยการทำนาเพื่อเลี้ยงชีพ และอาศัยอยู่หากินตามธรรมชาติที่มีอยู่ในบริเวณเทือกเขา ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ยาสมุนไพร วัสดุธรรมชาติสำหรับทำเครื่องนุ่งห่ม และไม่ใช้สอยสำหรับสร้างที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ บริเวณเทือกเขายังเป็นแหล่งหลบภัยในกรณีที่เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิต ทำให้บริเวณเทือกเขาภูพานกลายเป็นแหล่งที่เหมาะสมสำหรับการตั้งถิ่นฐาน ในขณะเดียวกันในความหลากหลายของที่ตั้งพื้นที่หมู่บ้านของเครือญาติชาวกะเลิงได้กลายเป็นกลไกที่สำคัญสำหรับการสร้าง และขยายเครือข่ายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อมของชาวบ้านในอนาคตต่อมา ดังนั้น ในการตั้งถิ่นฐานของชาวกะเลิง จึงไม่ได้มีนิยามความหมายเป็นเพียง

หน่วยที่ตั้งเชิงภูมิศาสตร์ แต่การตั้งถิ่นฐานยังให้ความหมายของการบรรยายถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีการดำเนินกิจกรรมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับธรรมชาติ ระหว่างคนด้วยกันเอง ทั้งภายในและภายนอกชุมชน จนกลายเป็นวิถีชีวิตต่อมา

วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวกะเลิง

ในยุคก่อนการก่อร่างสร้างตัวของกลุ่มอินแปง หากมองย้อนไปถึงอดีตตั้งแต่ชาวกะเลิงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านบัวจะพบว่า บริเวณบ้านบัวมีความอุดมสมบูรณ์จากพันธุ์ไม้นานาชนิด การดำเนินชีวิตมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สามารถหาอยู่หากินได้จากผลผลิตที่เก็บแสวงหาได้จากผืนป่าภูพาน ดังคำกล่าวของพ่อเสริม อุดมณา ที่ผู้นำคนสำคัญของเครือข่ายอินแปงได้กล่าวว่า “เมื่อไม่มีอะไรกิน ก็เข้าป่าหาของมากิน” ในขณะเดียวกันผืนป่าภูพานก็มีความหลากหลายทางชีวภาพ ชาวบ้านสามารถแสวงหาผลผลิตจากป่าได้ตามฤดูกาลที่เกิดขึ้น เช่น ในเดือนมิถุนายนถึงกันยายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูฝน ชาวบ้านสามารถทำการปลูกข้าวสำหรับยังชีพโดยการหว่านกล้า ปักดำ ไปพร้อม ๆ กับหาคบ เขียด ปู ปลา เห็ด และหน่อไม้ สำหรับทำอาหารได้ ในช่วงฤดูหนาว ชาวบ้านสามารถทำการเก็บเกี่ยวข้าวไว้สำหรับกินตลอดทั้งปี ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนช่วงระยะนี้เป็นไปตามภาพการนำเสนอของชายานอฟ (Chayanov อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2544) ที่การผลิตในภาคเกษตรกรรมเป็นไปเพื่อการยังชีพ จากการใช้แรงงานของครอบครัวเป็นหลัก โดยไม่ต้องมีสัมพันธภาพกับภายนอก ชุมชนก็สามารถดำรงความเป็นตัวตนอยู่ได้

นอกจากนั้น ชาวบ้านก็ยังสามารถเข้าป่าล่าสัตว์ เก็บผักพื้นบ้านได้หลากหลายประเภท ได้แก่ ผักหวาน ผักติ้ว ผักกระเจียว ผักเม็ก และผักหนาม รวมถึงผลไม้พื้นบ้านที่เกิดขึ้นตามฤดูกาล ได้แก่ หนามแกว หนามเฒ่า หนามค้อ หนามขามป้อม มะไฟ และมะม่วง เป็นต้น จากสภาพความเป็นไปที่ชาวกะเลิงสามารถแสวงหาความมั่นคงทางด้านอาหารได้ ทำให้เกิดความมั่นคงในการยังชีพตามมา และทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีตามสภาพของชุมชนบท

หากพิจารณาความสามารถของชาวบ้านในการแสวงหาความมั่นคงทางด้านอาหาร จนเกิดความมั่นคงในการยังชีพได้นั้น ความสามารถที่เกิดขึ้นเหล่านั้นได้ผ่านการเรียนรู้ การสังเกต การลองผิดลองถูก จนกระทั่งเกิดความมั่นใจ กลายเป็นภูมิปัญญาที่มีการสั่งสม และสืบทอดต่อกันมา ในขณะเดียวกัน ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น ก็ไม่ได้จำกัดขอบเขตเพียงความสามารถใน

การแสวงหาอาหารเท่านั้น แต่ได้ครอบคลุมเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตในทุกด้านของชาวบ้านด้วย (ประเวศ วะสี, 2536) ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อม

สำหรับสภาพทางสังคมดั้งเดิมของชาวกะเลิงมีการดำรงอยู่แบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีระบบเครือญาติภายใต้กลุ่มชาติพันธุ์เผ่าพันธุ์เดียวกัน และมีการใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารสร้างความเข้าใจต่อกันได้ง่าย โดยผ่านการพูดจาภาษาเดียวกัน โดยเฉพาะการมีแบบแผนความสัมพันธ์ที่เป็นวัฒนธรรม ประเพณี ถิ่นปฏิบัติร่วมกันตลอดทั้งปี เรียกว่า "ฮีตสิบสอง" (ธวัชชัย ภูณวงษ์, 2532) ประกอบด้วย

1. เดือนธันวาคม มีการทำบุญเข้ากรรม ซึ่งเป็นช่วงที่พระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม เพื่อชำระล้างกิเลส ชาวบ้านจะมาทำบุญที่วัดร่วมกัน
2. เดือนมกราคม ทำบุญข้าวจี โดยชาวบ้านจะใช้ข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนขนาดพอเหมาะ จากนั้นจึงนำไปชุบไข่ที่เตรียมไว้ เพื่อนำไปปิ้งไฟอ่อน ๆ ให้เหลืองสุกพอประมาณ เพื่อนำไปถวายพระที่วัด สำหรับอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
3. เดือนกุมภาพันธ์ ทำบุญเลี้ยงผีปู่ตา ชาวกะเลิงมีความเชื่อว่าผีปู่ตามีความศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ทำหน้าที่คอยปกป้องรักษาให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข จึงมีพิธีทำบุญเลี้ยงผีปู่ตา เป็นประจำทุกปีในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 โดยผ่าน "เจ้าจ้ำ" ซึ่งเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารระหว่างชาวบ้านกับผีปู่ตา พร้อมกันนี้ได้มีการทำบุญสู่ขวัญผู้เฒ่าในหมู่บ้าน และทำพิธีสู่ขวัญข้าว
4. เดือนมีนาคม ทำบุญพเวส เป็นบุญประจำปี ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านและจากหมู่บ้านใกล้เคียงได้มาร่วมกันทำบุญที่วัด โดยมีการนำอาหารมาสมทบกันเพื่อถวายพระ และใช้สำหรับเลี้ยงรับประทานร่วมกัน สำหรับพิธีกรรมจะมีการเทศน์มหาชาติเรื่องพระเวสสันดรชาดกเป็นชาติที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญทานบารมีอย่างแรงกล้า การทำบุญพเวสจึงถือได้ว่าเป็นโอกาสเป็นการทำบุญให้ทาน ซึ่งประเพณีในเดือนมีนาคมนี้มีคุณค่าอย่างยิ่งในมิติที่ก่อเกิดการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
5. เดือนเมษายน ทำบุญตรึงน้ำพระ เป็นประเพณีที่มีการตรึงน้ำพระ มีการรดน้ำดำหัว ขอพรจากผู้ใหญ่ โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นสิริมงคล สำหรับคนหนุ่มสาว และเด็ก ๆ โดยที่คนหนุ่มสาว และเด็ก ๆ จะมีการรดน้ำกันอย่างสนุกสนาน
6. เดือนพฤษภาคม ทำบุญเลี้ยงผีภูขอฝน ชาวบ้านมีความเชื่อ และให้ความเคารพต่อสรรพสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะผีภู ที่สิงสถิตย์อยู่ในบริเวณถ้ำฤาษี โดยเชื่อว่าจะมีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านจึงทำพิธีกรรมทำบุญเลี้ยงผีภูเป็น

ประจำปี จากความเชื่อดังกล่าวทำให้ไม่มีชาวบ้านเข้าไปรบกวนบริเวณถ้ำฤาษี ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลในเชิงคุณค่าต่อการรักษาป่าต้นน้ำไว้ เนื่องจากบริเวณถ้ำฤาษีเป็นแหล่งต้นกำเนิดของลำห้วยที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์

7. เดือนมิถุนายน ทำบุญข้าวชะบ้าน เป็นการทำบุญล้างบ้าน เพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายออกจากหมู่บ้าน ทั้งนี้ เนื่องจากชาวบ้านได้ประสบกับความเดือดร้อนจากการเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นจำนวนมาก ซึ่งเชื่อว่าเกิดจากผี ดังนั้น จึงต้องทำพิธีขับไล่ออกไป

8. เดือนกรกฎาคม ทำบุญเข้าพรรษา เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์จะต้องจำพรรษาอยู่ในสถานที่วัดใดวัดหนึ่งเป็นเวลา 3 เดือน ชาวบ้านจึงไปร่วมทำบุญที่วัด

9. เดือนสิงหาคม ทำบุญข้าวประดับดิน เป็นวันที่ชาวบ้านจัดเตรียมข้าว ปลา อาหาร ไว้ให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยการนำไปฝังไว้ใต้ถุนบ้านใดในช่วงก่อนที่พระอาทิตย์ขึ้น เพื่อให้ผู้ล่วงลับไปแล้วได้มารับไปกิน และในตอนเช้าชาวบ้านก็นำอาหารส่วนหนึ่งไปถวายพระ อีกส่วนหนึ่งชาวบ้านจะนำไปประดับวางไว้ตามต้นไม้ในบริเวณวัดด้วย

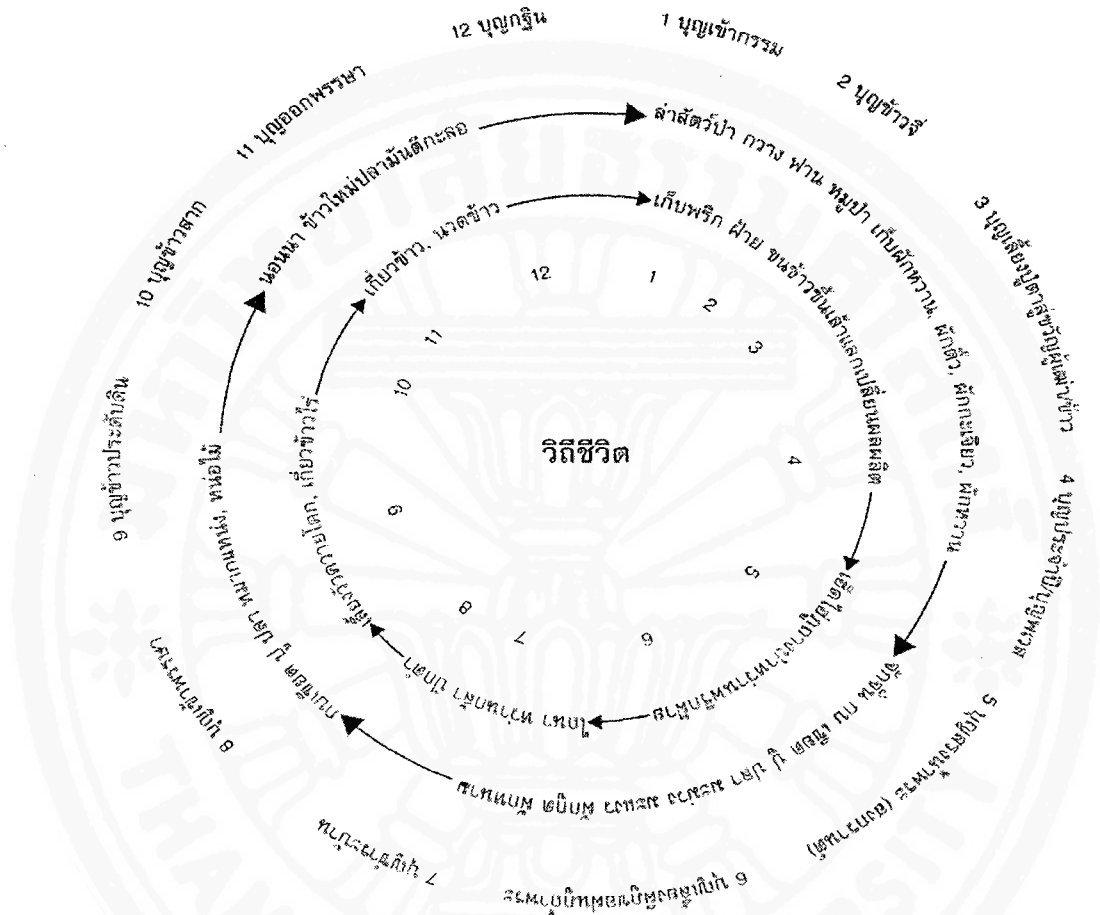
10. เดือนกันยายน ทำบุญข้าวสาก เป็นการทำบุญของชาวบ้านที่เกิดจากความเชื่อเรื่องผี เช่นเดียวกับการทำบุญข้าวประดับดิน

11. เดือนตุลาคม ทำบุญออกพรรษา เป็นบุญที่ชาวบ้านจัดทำปราสาทผึ้ง ไปถวายวัด หลังจากที่พระเข้าพรรษามาครบ 3 เดือน

12. เดือนพฤศจิกายน ทำบุญกฐิน เป็นการทำบุญถวายผ้ากฐินให้กับพระในช่วงหนึ่งเดือนหลังจากวันออกพรรษา

จากการที่ชาวบ้านมีประเพณีปฏิบัติร่วมกันครบทั้ง 12 เดือนนั้น ได้ผสมผสานความเคารพต่อธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องผีที่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ และความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ส่งผลให้ชาวบ้านมีโอกาสพบปะสังสรรค์กันเป็นประจำทุกเดือน และทำให้สามารถสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์ได้อย่างแนบแน่นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน ซึ่งวิถีชีวิตของชาวกะเลิงที่เกี่ยวข้องการหาอยู่หากิน และวัฒนธรรมประเพณีตลอดทั้ง 12 เดือน สามารถแสดงได้ตามภาพที่ 4.2

ภาพที่ 4.2
วิถีชีวิตของชาวกะเลิง

ที่มา: (ธวัชชัย กุณวณิช, 2532)

นอกจากนี้สภาพทางการเมืองการปกครองจะมีสภาพความเป็นไป โดยอาศัยผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นของชาวบ้านให้ยุติลง เพื่อ ก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชน สถาบันผู้เฒ่าจึงมีความสำคัญต่อความเป็นชุมชนกะเลิงในยุคสมัย ดั้งเดิมอย่างมาก ถึงแม้ว่าจะมีผู้นำเป็นทางการที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2465 คือ ผู้ใหญ่บ้าน โดย ชาวบ้านได้ทำการเลือกมาจากบุคคลที่มีคุณธรรม และเป็นคนดี แต่อย่างไรก็ตาม ชาวกะเลิงก็ยังให้ ความเคารพนับถือกับผู้เฒ่ามากกว่า ดังนั้น บทบาทของผู้ใหญ่บ้านจึงไม่มีผลกระทบต่อสังคม หมู่บ้านมากนัก

จากวิถีชีวิตของชาวกะเลิงที่เกิดขึ้นในยุคดั้งเดิม จะพบว่าชาวกะเลิงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ด้วยการพึ่งพาตนเอง และอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกันในกลุ่มชาติพันธุ์ที่พึ่งพาอาศัยกัน มีการแบ่งปันใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีความเป็นเครือญาติภายใต้กลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน และอาศัยความสัมพันธ์กับธรรมชาติ เพื่อเป็นแหล่งหาอยู่หากิน พร้อมทั้งพึ่งพาสีงเหื้อธรรมชาติ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีที่ก่อให้เกิดผลต่อการดำเนินชีวิต ทำให้ชุมชนกะเลิงกลายเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ของตนเอง มีรากฐานที่สามารถดำรงความเป็นตัวตนอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างมีรากฐานทางประวัติศาสตร์คงทนข้ามกาลเวลา เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ และมีเครือข่ายความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะในอุดมคติของลัทธิอนาธิปัตย์นิยม (จักรทิพย์ นาถสุภา, 2544, น. 26-27) ที่ให้คุณค่า และรักษาศักดิ์ศรีของความเป็นคน มีเสรีภาพในการจัดการตนเองอย่างอิสระ สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ตามในระยะต่อมาความเป็นอนาธิปัตย์ของชุมชนกะเลิงก็ได้ถูกทำลายลงอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังมีเค้าลางที่เป็นรากเหง้าคงทนปรากฏให้เห็นข้ามกาลเวลา จนสามารถถือฟื้นขึ้นมาใหม่ได้ในเวลาต่อมา

ยุคแห่งความทันสมัย

การเข้าสู่ความทันสมัย

การก่อกำเนิดขึ้นของการก้าวอย่างของรัฐเข้ามามีบทบาทในชุมชนอย่างมาก และกลายเป็นศูนย์กลางทางอำนาจ หลังจากประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ.2504 โดยมุ่งหวังให้ประเทศก้าวเข้าสู่ความทันสมัยในทุกด้านโดยเฉพาะความทันสมัยทางเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการพัฒนาสาขาการผลิตในภาคอุตสาหกรรม โดยคาดหวังว่าภาคการผลิตอื่น ๆ โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมจะได้รับผลของการพัฒนาตามไปด้วย ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยไม่ได้มีรากฐานมาจากภาคอุตสาหกรรมก็ตาม

ผลที่ตามมาจากการพัฒนาตามแผนฯ ได้ทำให้เกิดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอย่างมาก โดยที่แรงงานในภาคเกษตรกรรมบางส่วนเคลื่อนย้ายไปสู่ภาคอุตสาหกรรม และในเวลาต่อมาได้ส่งผลตามมา คือทำให้แรงงานภาคเกษตรกรรมขาดแคลน ในขณะเดียวกันที่ภาคเกษตรกรรมบางส่วน ได้เปลี่ยนแนวทางการผลิตเพื่ออยู่เพื่อกินในครัวเรือนไปสู่การเกษตรกรรมโดยปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่มุ่งเน้นเพื่อการค้า และสร้างรายได้เป็นหลัก ทำให้วิถีการผลิตของชาวบ้านเป็นไปเพื่อสนองความอยากให้เป็นไปตามแนวทางของรัฐที่ต้องการให้เกิดภาวะความทันสมัย โดย

ที่ชาวบ้านไม่สามารถควบคุมปัจจัยใด ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการผลิต ราคาปัจจัยการผลิต ตลอดจนราคาของผลผลิต แนวทางของรัฐจึงกลายเป็นแนวทางที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการ และควบคุมวิธีการผลิตของชาวบ้านอย่างมีนัยสำคัญ จากการดำเนินการดังกล่าวส่งผลให้ความเป็นอนาธิปไตยของชุมชนชาวกะเลิงเริ่มสั่นคลอน รวมถึงภาพการนำเสนอของชาวนาอพไม่สามารถนำมาใช้อธิบายสภาพของชุมชนได้ เนื่องจากชุมชนไม่ได้เป็นสังคมปิดที่โดดเดี่ยวอีกต่อไป แต่มีสัมพันธภาพกับภายนอกอย่างชัดเจนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของชุมชน

การที่แนวคิดของภาครัฐได้เข้ามามีอิทธิพลในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยสร้างความน่าเชื่อถือจากความเชื่อว่าแนวทางการพัฒนาให้เกิดความทันสมัยจะก่อให้เกิดรายได้ เป็นกอบเป็นกำ สามารถยกระดับรายได้ของชาวบ้านให้สูงขึ้น ซึ่งแนวทางของภาครัฐนี้ได้ก่อให้เกิดความชอบธรรมในการที่รัฐจะเข้ามาเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในรูปแบบของภาษี เพื่อนำกลับมาพัฒนาประเทศต่อไป ทำให้ภาพการนำเสนอตามแนวคิดทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชีย (The Asiatic Mode of Production) ที่เชื่อว่าสถาบันทางสังคมมีชุมชน และรัฐ โดยที่ชุมชนทำหน้าที่ส่งส่วยให้รัฐมีความชัดเจนขึ้น แต่ในกรณีชุมชนชนบทของประเทศไทยน่าจะไม่ใช่ผลโดยตรงของการส่งส่วยในรูปภาษีจากรายได้ แต่เป็นภาษีทางอ้อมจากการบริโภคมากกว่า

สำหรับชุมชนบ้านบัว ในระยะแรกรัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการปลูกปอ ชาวบ้านบัวก็ได้นำปอมาปลูกในปี พ.ศ.2509 โดยเริ่มทำการถางป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ออกไป เนื่องจากทุกคนมีความต้องการพื้นที่เพาะปลูกมากขึ้นเพื่อสร้างรายได้ให้มีมาก ๆ และเร็ว ๆ ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายเปิดป่า เพื่อทำลายความเป็นคอมมิวนิสต์ และการให้สัมปทานป่า ได้ส่งผลทำให้สภาพแวดล้อมที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็เริ่มเสื่อมถอยถึงการถูกทำลายมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความสูญเสียสภาพของป่า ส่วนหนึ่งเกิดจากรัฐบาลด้วย

ในการดำเนินการเพิ่มพื้นที่ในการเพาะปลูกของชาวบ้าน มีความจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมาก ในขณะที่แรงงานในครอบครัวมีจำนวนไม่เพียงพอ จึงทำให้เกิดการจ้างงานขึ้นเป็นครั้งแรก ส่งผลกระทบให้สภาพทางสังคมที่เคยเกื้อกูลกันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป ก่อให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้นของชาวบ้านโดยมีชนชั้นนายทุนว่าจ้าง และชนชั้นแรงงานรับจ้างเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาความแตกต่างทางชนชั้นของชาวบ้านจะพบว่า กระบวนการแตกชั้นของชนชั้นดำเนินไปอย่างช้า ๆ และในที่สุดความแตกต่างของชนชั้นได้ค่อย ๆ เลื่อนลงจางหายไป ชาวบ้านตกอยู่ในภาวะที่มีหนี้สินแทบทั้งสิ้น เพราะผลผลิตไม่มีราคา หรือมีเพียงน้อยนิด ไม่เพียงพอกับต้นทุนที่ลงไป

จากนั้นในปี พ.ศ.2512 ชาวบ้านบัวได้นำมันสำปะหลังมาปลูกแทนปอ เนื่องจาก การปลูกปอดูแลยากไม่คุ้มกับต้นทุน แต่การปลูกมันสำปะหลังจะเป็นพืชที่ปลูกง่าย ทนแล้งได้ดีกว่า การส่งเสริมการปลูกมันสำปะหลังดังกล่าว ยังเป็นการส่งเสริมให้ผืนป่าถูกทำลายมากขึ้น โดย เริ่มต้นจากพื้นที่บริเวณหมู่บ้านขยายไปสู่ผืนป่าที่อยู่รอบ ๆ ขยายวงกว้างออกไป

ในขณะเดียวกันจากนโยบายของรัฐบาลในการจัดตั้งอาสาสมัครพัฒนาป้องกันชาติ เพื่อ ปลูกจิตสำนึกในชาวบ้านรักชาติรักแผ่นดิน โดยการแจกปืนมาใช้ในการป้องกันตนเอง ชาวบ้าน เมื่อได้ปืนแล้วเอนาไปใช้ยิงสัตว์ป่า ทำให้สัตว์ป่าถูกทำลายลงไปจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ส่งผล กระทบต่อระบบนิเวศน์ให้เปลี่ยนแปลงไป

สำหรับสภาพแวดล้อมภายนอกทางด้านสังคมได้เข้ามาสู่บ้านบัว มีการติดต่อสัมพันธ์ กับบุคคลภายนอก ภายใต้ระบบตลาดมากขึ้น ทำให้พฤติกรรมของชาวบ้านเปลี่ยนไป กลายเป็น คนเห็นแก่ตัว พึ่งเพ้อ อยากได้อยากมี วิธีชีวิตแบบดั้งเดิมเริ่มลดลง ภูมิปัญญาที่เคยสั่งสมมาใน อดีตเริ่มลดความสำคัญลง วัฒนธรรมการบริโภคก้าวเข้าสู่การซื้อ เนื่องจากมีความสะดวกในการ ซื้อหาได้ง่าย โดยชาวบ้านจะขายทุกอย่าง แล้วนำเงินไปซื้อกิน (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) ซึ่ง พิทยา ว่องกุล (2545) กล่าวว่า วิธีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป จากวิธีชีวิตแบบทำกิน ไปสู่วิธี ชีวิตแบบซื้อกิน และวัฒนธรรมการผลิตก็เปลี่ยนจากการปลูกแบบยังชีพเพื่ออยู่เพื่อกิน ไปสู่การ ปลูกเพื่อการค้าโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้น จากเดิมที่ชาวบ้านใช้เทคโนโลยีพื้นบ้าน โดยใช้ ควายไถนา ก็หันไปใช้รถไถแทน มีผลทำให้ฐานทางสังคมเคลื่อนย้ายออกไปจากภายในชุมชน สู่ภายนอก จากการที่พึ่งพาอาศัยกันภายในเวลาชั่ว คว้ายเจ็บป่วย เคยใช้องค์ความรู้ที่มีในชุมชน โดยการเรียกหาผู้รู้ในชุมชนที่มีความรู้เรื่องยาสมุนไพรมาช่วยรักษา แต่เวลาที่รถไถเสีย ผู้รู้ในชุมชน ไม่สามารถแก้ไขได้ ต้องไปพึ่งพิงสังคมภายนอกแทน

วิถีชีวิตของชาวบ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง เมื่อมีระบบสาธารณูปโภคและ สาธารณูปการเข้ามาสู่หมู่บ้าน ในปี พ.ศ.2519 มีการปรับทางเกวียนสร้างเป็นถนนลูกรัง ทำให้ การเดินทางติดต่อกับภายนอกมีความสะดวกขึ้น จากนั้นในปี พ.ศ.2522 ได้มีการต่อไฟฟ้าเข้ามา ในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านที่มีเงินจากการขายมันสำปะหลัง ได้นำไปซื้อวิทยุ โทรทัศน์ ส่งผลให้ ความทันสมัยเข้ามาในหมู่บ้านได้ง่ายขึ้น จากการถ่ายทอดผ่านการสื่อสารโดยเฉพาะโทรทัศน์ ร้านค้าก็นำสิ่งของมาขายตามโฆษณามากขึ้น เป็นการแผ่อำนาจของลัทธิบริโภคนิยมให้ขยายตัว ตามมา ชาวบ้านจึงต้องหารายได้มากขึ้น เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับพื้นที่เดิม ที่ใช้ปลูกมันสำปะหลังเริ่มให้ผลผลิตน้อยลง เนื่องจากสภาพของดินที่มีความเสื่อมโทรมลง ชาวบ้านจึงเริ่มใช้ปุ๋ยเคมีเข้ามาช่วยในการเพิ่มผลผลิต ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ผลที่สุดรายได้ที่

เกิดจากการขายมันสำปะหลังไม่คุ้มกับต้นทุนที่ลงไป กว่าจะรู้ตัวก็เป็นหนี้เป็นจำนวนมาแล้ว ทั้งนี้เหมือนดังคำกล่าวของ พ่อเสริม อุดมมา ที่ปรากฏในเอกสารประวัติส่วนตัวว่า "แต่ก่อนได้ปลูกฝ้าย ปอ มันสำปะหลัง มาหลายปี มาถึงปัจจุบันทำให้รู้ว่า ยิ่งทำผลผลิตที่ได้ก็ยิ่งลดลง ที่สำคัญดินที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็เสื่อมสภาพลงไม่เหมือนแต่ก่อน จึงคิดได้ว่าปลูกพืชเชิงเดี่ยว นอกจากทำให้ดินเสื่อมแล้ว ยังถูกพ่อค้าคนกลาง นายทุน กำหนดราคาสินค้าเอง ทำให้เกษตรกรที่ทำแล้วขาดทุน จึงหันไปยืมเงิน ธ.ก.ส. และสหกรณ์ จึงเกิดหนี้สินกับเกษตรกรมากมายจนมาถึงปัจจุบัน"

จากการที่ชาวบ้านดำเนินชีวิตตามความเชื่อในแนวทางขององค์ภายนอก โดยเฉพาะ ภาครัฐ เป็นการฝึกให้คนอ่อนปัญญาคิดเองไม่เป็นจากการที่เอาแต่สูตรสำเร็จมาให้ (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) ส่งผลทำให้ชาวบ้านสูญเสียความเป็นตัวตนของตนเอง จนไม่สามารถหาทางออกให้กับชีวิต และในที่สุดความเป็นอนาธิปไตยของชาวบ้านก็ถูกทำลายไปหมดสิ้น รัฐจึงกลายเป็นผู้กระทำ ในขณะที่ชาวบ้านได้แต่ยอมเป็นทาสทางความคิด การกระทำ และยินยอมเป็นผู้ถูกกระทำจากภายนอก

ยุคแห่งเครือข่ายอินแปง

การก่อกำเนิดกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านจนกลายเป็นกลุ่มอินแปง

จากสภาพปัญหาของชาวบ้านที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาให้เกิดความทันสมัย ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถหาทางออกได้ด้วยตนเอง รอแต่ความหวังจากภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือ ในขณะที่ชาวบ้านบางกลุ่มก็ได้พยายามดิ้นรนเรียกร้องหาความช่วยเหลือ บางคนไปประท้วงเรียกร้องบริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาลมาแล้วก็มี (พิชิต ถึงคำภู, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านบัวก็ไม่ได้สยบยอมรับชะตากรรมที่เกิดขึ้นจากความทันสมัย แต่ได้ต่อสู้ ดิ้นรน ต่อต้าน บุคคลภายนอกเข้ามาแสวงหา กอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรของชาวบ้าน โดยเฉพาะจากการที่มีกลุ่มชนภายนอกเข้ามาบุกรุกป่าภูพานในเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ.2529 โดยยึดเอาพื้นที่เขตบ้านบัว บริเวณป่าหนองเล็ง ป่าคำหมากนัด เขตผากระต่าย ถ้ำช้างสิงห์ คำบอนต่อเขต ถ้ำจันทร์หนองเล็งต่อกับภูสอยม้ เพื่อถางป่า สร้างที่ทำกิน และตัดไม้ขาย เพื่อสร้างรายได้ ชาวบ้านที่บ้านบัวโดยการนำของ พ่อเสริม อุดมมา และ พ่ออู่ กุดวงศ์แก้ว ได้ลุกขึ้นมานำชาวบ้านประมาณ 150 คน ไปขับไล่ให้ผู้บุกรุกป่าออกจากพื้นที่ แต่กว่าจะประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านบัวต้องใช้เวลาเกือบหนึ่งปี ต้องใช้ยุทธวิธีหลากหลาย ตั้งแต่การเจรจาโดยสันติ

การขอความช่วยเหลือจากหัวหน้าส่วนราชการ และหน่วยงานหลาย ๆ หน่วย ได้แก่ กองกำลัง ตำรวจ อาสาสมัคร ป่าไม้จังหวัด นายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัด จนไปถึงการเดินขบวนขับไล่ รวมถึง การเผาทำลายที่บุกกรุกครั้งสุดท้ายในวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2530 ซึ่งการกระทำดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านบัวสามารถรักษาป่าธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไว้ได้ ชาวบ้านมีแหล่งต้นน้ำ ลำธาร ไร่ใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งแสวงหาของอยู่ของกิน (เสริม อุटना, สัมภาษณ์) และกลายเป็นทุนทางสังคมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติของชาวบ้านที่ยังหลงเหลือให้เห็น และมีส่วนสำคัญสำหรับการฟื้นฟูภูมิปัญญาในอดีตให้กลับคืนมาได้โดยลำดับ

ในขณะเดียวกันในปี พ.ศ.2530 องค์กรพัฒนาเอกชนหนึ่ง คือ มูลนิธิหมู่บ้านโดยมี อาจารย์เสรี พงศ์พิศ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ได้เล็งเห็นว่าชนบทมีศักยภาพ มีความสวยงามในตัวเอง ซึ่งเป็นการมองชนบทในมิติเชิงบวก ตามแนววัฒนธรรมชุมชน และได้มีการสนับสนุนให้ทำการศึกษาวิจัยท้องถิ่นโดยร่วมกับวิทยาลัยครูสกลนคร ส่งบัณฑิตสาขาพัฒนาชุมชนจากวิทยาลัยครู ชื่อ ธวัชชัย กุณวรงค์ ให้เข้าไปศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงในอำเภอกุศบาก จังหวัดสกลนคร ทั้งนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนในพื้นที่รู้จักท้องถิ่นของตนเอง

จากการเลือกพื้นที่การปฏิบัติงานของธวัชชัย กุณวรงค์ได้พิจารณาเห็นว่า ชุมชนกะเลิงที่บ้านบัวในสมัยนั้น ยังคงสภาพของวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวกะเลิงไว้อย่างมาก เช่น ชาวบ้านยังมีการเลี้ยงหมูดำแบบปล่อย ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผีปู่ตา และยังคงมีบ้านโบราณตามแบบของกะเลิงปรากฏให้เห็น แต่กว่าที่ธวัชชัย กุณวรงค์ จะสร้างความคุ้นเคยและได้รับการยอมรับจากชาวบ้านได้ ต้องใช้เวลาพอสมควร เพราะชาวบ้านมีความสงสัยว่าเด็กหนุ่มคนนี้จะเข้ามาในหมู่บ้านทำไม เป็นสายให้ตำรวจหรือไม่ (ธวัชชัย กุณวรงค์, สัมภาษณ์) หลังจากการสร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้าน โดยอาศัยวัฒนธรรมการดำรงชีวิตเป็นกลไกสำคัญในการค้นหาข้อมูลความจริง จากการใช้วิธีพูดคุยกับชาวบ้านช่วงเวลาผิงกองไฟตอนเช้า และตอนพลบค่ำ เนื่องจากช่วงที่เข้าไปศึกษาชุมชนนั้น เป็นช่วงฤดูหนาว ชาวบ้านจึงออกมาผิงไฟสร้างความอบอุ่นให้กับร่างกาย โดยเรื่องที่คุยก็จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต ผลจากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านบ้วยังมีทุนทางสังคมหลากหลาย โดยเฉพาะผู้ที่มีภูมิปัญญาหลายท่าน และยังพบว่า ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่บ้านบ้วยังมีอีกมาก ซึ่งถือเป็นศักยภาพของชุมชนที่ยังดำรงอยู่ ถึงแม้ว่าจะถูกทำลายจากกระแสการพัฒนาจากรัฐและระบบทุนนิยมไปมากแล้วก็ตาม

การที่บ้านบัวยังคงปรากฏความอุดมสมบูรณ์ให้เห็นว่ายังมีอีกเป็นจำนวนมากนั้น เชื่อว่าเกิดจากการพัฒนาของบ้านบัวมีความล่าช้ากว่าพื้นที่บริเวณอื่น ๆ (ธวัชชัย ภูณวงษ์, สัมภาษณ์ และ กันยา จักรนารายณ์, สัมภาษณ์) ซึ่งมีสาเหตุหลักเนื่องมาจากพื้นที่ตั้งบ้านบัวไม่ได้มีอาณาบริเวณติดกับถนนสายหลัก ในสมัยแรก ๆ ต้องอาศัยทางเกวียนเดินทางเข้าไปในบริเวณบ้าน ประมาณ 4-5 กิโลเมตร ทำให้ไม่มีความสะดวกในการเดินทางจึงส่งผลทำให้การพัฒนาตามแนวทางความทันสมัยเป็นไปได้อย่างช้า ๆ รวมถึงความเป็นชาติพันธุ์กะเลิงที่มีลักษณะนิสัยเรียบง่าย ค่อยเป็นค่อยไป และไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ต้อง ดูจนแน่ใจก่อนจึงจะขยับขยายต่อไป ซึ่งการที่ชุมชนชาวกะเลิงมีพัฒนาการอย่างช้า ๆ ตามที่สังคมภายนอกขนานนาม ดีตรว่า “ล่าหลัง” นั้น กลับส่งผลทำให้เกิดผลดีต่อชาวบ้านในการปรับตัวย้อนกลับไปหาภูมิปัญญาดั้งเดิมได้รวดเร็ว

ในปี พ.ศ.2532 หลังจากการค้นพบทุนทางสังคมของชาวกะเลิงว่ายังมีอีกมากนั้น โดยเฉพาะวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนของชาวบ้านบัวที่มีการนำหวาย ไปแลกข้าวกับชาวกาฬสินธุ์ ทำให้ชาวบ้านย้อนกลับมามองเห็นความสำคัญของหวายที่สามารถหาได้จากป่าภูพาน หลังจากที่ได้ไปหลงตามกระแสการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมานาน

จากการที่ชาวบ้านเห็นความสำคัญของหวาย ได้ก่อให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนขึ้น โดยชาวบ้านกลุ่มหนึ่งจำนวน 30 คนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากการวิจัยชุมชนของมูลนิธิหมู่บ้าน ให้ออกไปศึกษาดูงานภายนอกว่าคนในพื้นที่อื่น ๆ ว่าเป็นการจัดการชีวิตอย่างไร จึงไม่เป็นหนี้เป็นสิน โดยเฉพาะการปลูกหวายที่ตำบลปลาไหล อำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ในขณะเดียวกันในปี พ.ศ. 2533 มูลนิธิหมู่บ้านได้ให้การสนับสนุนงบประมาณจำนวน 2,500 บาท เพื่อให้ชาวบ้านบัวได้มีการจัดการตัดสินใจใช้เงินด้วยตนเอง ชาวบ้านบัวจำนวน 13 คน เช่น พ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว พ่อเสริม อุดมนา และพ่อประยัด โททุมพล เป็นต้น จึงร่วมปรึกษาหารือกัน เกิดเป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อพิจารณาหารือร่วมกันว่าจะนำเงินดังกล่าวไปใช้ประโยชน์อย่างไร โดยที่ชาวบ้านบางคนเสนอให้นำมาแบ่งกัน ในขณะที่บางคนเสนอให้นำมาให้กู้ยืม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเริ่มมีสิทธิ และเสรีภาพในการคิดและแสดงออกของตนเอง ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ การร่วมคิด แต่เมื่อชาวบ้านได้ร่วมกันพิจารณาถึงข้อดีข้อเสียที่เกิดขึ้น โดยที่ถ้าหากนำมาแบ่งกัน เงินดังกล่าวก็จะหมดไป หรือหากนำมาปล่อยกู้ ก็จะมีปัญหาตามมาว่าใครจะได้กู้ก่อน-หลัง และจำนวนเงินก็มีจำนวนไม่เพียงพอสำหรับการกู้ยืมสำหรับชาวบ้านทุกคน ชาวบ้านบัวกลุ่มนี้จึงเปลี่ยนวิธีคิดจากการใช้เงินเป็นตัวตั้ง มาสู่การใช้ปัญญาเพื่อหาหนทางให้เงินมีการออกเงยเพิ่มขึ้น จึงได้ตัดสินใจร่วมกันว่าจะ

นำไปซื้อถุงดำเพื่อนำมาใช้ใส่กล้าหอยที่จะเพาะต่อไป ทั้งนี้ ชาวบ้านสามารถทำได้ง่าย และมีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากชาวบ้านสามารถหาเมล็ดพันธุ์หอยได้จากบริเวณป่าเทือกเขาภูพานที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง (เล็ก กุดวงศ์แก้ว, สัมภาษณ์) โดยถุงดำที่จัดซื้อเป็นขนาด 3 x 8 นิ้ว เพื่อมาแจกให้สมาชิกภายในกลุ่ม นอกจากนี้ชาวบ้านกลุ่มนี้ยังมีการจัดการตนเองภายในกลุ่ม โดยการกำหนดวิธีการที่จะดำเนินการร่วมกันว่า สมาชิกจะต้องนำกล้าไม้ที่จะเพาะใส่ถุงดำมาคืนให้กับกลุ่มเป็นจำนวนร้อยละ 10 กล่าวคือ หากนำถุงดำไป 1,000 ใบ จะต้องเพาะกล้าไม้มาคืนพร้อมถุง จำนวน 100 ใบ ทั้งนี้ชาวบ้านบ้วเชื่อว่า การดำเนินการดังกล่าวจะสามารถทำให้เงินที่ได้รับการสนับสนุนมีความยั่งยืนไม่ใช้หมดไป แต่สามารถต่อยอดให้มีจำนวนมากขึ้นได้

ในขณะเดียวกัน ชาวบ้านกลุ่มนี้ได้มีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มเป็นกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านขึ้นเพื่อศึกษาหาทางออกให้กับชีวิตร่วมกัน โดยที่ในระยะแรก ชาวบ้านได้มาพบปะคุยกันเรื่องหอยว่าจะทำการปลูกอย่างไรจึงจะให้ผลผลิตสูง ๆ ส่วนผสมของดินที่ใช้ปลูกเป็นอย่างไร วิธีการเพาะกล้าให้รวดเร็วทำอย่างไร จึงเกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านตามมา เมื่อชาวบ้านกลุ่มนี้ได้ทำการเพาะกล้าหอยโดยเพาะกล้าถุงละ 4 ต้น และเมื่อขนาดกล้ามีความสูงประมาณ 20 เซนติเมตร พร้อมทั้งจะขาย ในปีแรกนี้กลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านได้รับกล้าหอยคืนจากสมาชิก ประมาณ 700 -800 ถุง และขายได้เงินมา 10,070 บาท ทำให้เงินเพิ่มขึ้น 4 เท่า โดยใช้เวลาเพียง 1 ปี

การที่ชาวบ้านมีภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เกิดจากความใกล้ชิดกับธรรมชาติบริเวณเทือกเขาภูพาน มีการเรียนรู้ สัมผัส กลายเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาจัดการชีวิตของตนเองได้ และใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมเหล่านั้นมาเป็นฐานในการแก้ปัญหาของตนเอง ชาวบ้านจึงได้กลับมาตั้งหลักจากความรู้ของตนเอง และมีการรวมกลุ่มของชาวบ้านเป็นกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้าน พร้อมกับดำเนินกิจกรรมต่อมานั้น ทำให้แนวทางการพัฒนาของรัฐถูกท้าทาย และถือได้ว่าเป็นการรื้อฟื้นความเป็นอนาธิปไตยของชาวบ้านให้กลับคืนมาอีกครั้งนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ในช่วงปี พ.ศ.2533 นี้ สมาคมพัฒนาชนบทอีสานโดยในขณะนั้นมีมัยยฤทธิ์ ตริณัฐกรเป็นเลขานุการ ได้เข้าร่วมสนับสนุนทำงานกับกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านที่บ้านบ้ว เนื่องจากเห็นว่า ชุมชนบ้านบ้วมีศักยภาพเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้ รวมถึงได้ร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้าน ประสานให้กลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายเชื่อมโยงประสานระดับภาค ซึ่งต่อมาเรียกว่า “เครือข่ายอุ่มชูไทรอีสาน” มีเครือข่ายผู้นำชาวบ้านใน 7 จังหวัดของภาคอีสาน เช่น พ่อมหาอยู่ สุนทรชัย พ่อผาย สร้อยสระกลาง และพ่อบัวศรี ศรีสูง เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน จะได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันต่อไป

ในปีพ.ศ.2535 พ่อบัวศรี ศรีสูง ปราชญ์ชาวบ้านจากจังหวัดมหาสารคามได้นำ คณะกรรมการเครือข่ายผู้สูงอายุไทอีสานมาเยี่ยมเยือนกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้าน เพื่อปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนแนวคิด แบ่งปันประสบการณ์ และเป็นการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน จากการมา เยี่ยมเยือนครั้งนั้น พ่อบัวศรี ศรีสูง พบว่าบริเวณพื้นที่ป่าภูพานที่บ้านบัว และบริเวณใกล้เคียงยังคง ปรากฏให้เห็นความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก เช่น บริเวณป่าปูละ ป่าธรรมชาติ ความหลากหลายของ แมลงชนิดต่าง ๆ และแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงเสนอให้มีการเปลี่ยนชื่อ กลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้าน เป็น กลุ่มอินแปง หมายถึง พระอินทร์ หรือผู้ใหญ่ เป็นผู้มาสร้าง หรือแบ่งความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่า ไว้ให้พวกชาวบ้านได้อาศัยอยู่กัน ชาวบ้านบัวจึงตกลงร่วมกัน ปรับเปลี่ยนชื่อกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้าน เป็นกลุ่มอินแปง ทำให้กลุ่มอินแปงได้ก่อกำเนิดขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (เสริม อุटना, สัมภาษณ์)

การสนับสนุนการก่อกำเนิดกลุ่มอินแปง

จากการที่ชาวบ้านบัวได้ประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภายใต้กระบวนการพัฒนาตามกระแสหลักที่มุ่งการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ได้ก่อให้เกิดการทำลายความ เข้มข้นของอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ดำรงมาอย่างช้านานลงไปเรื่อย ๆ วัฒนธรรมความ เป็นอยู่ที่เรียบง่าย สามารถอยู่หากินจากธรรมชาติ โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูล กันในสังคม ได้ถูกทำลายลง ชาวบ้านได้แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรแวดล้อมเพื่อการสร้าง รายได้เป็นสำคัญ และผลที่เกิดขึ้น กลายเป็นการสร้างหนี้สินพอกพูนจนไม่สามารถหาทางออกได้ หากปราศจากซึ่งบุคคลภายนอกที่เข้าไปศึกษาสภาพความเป็นไปของชุมชนชาวบ้าน ก็เป็นการ ยากที่จะเห็นแนวทางที่ชาวบ้านจะสามารถแสวงหาทางออกเพื่อการแก้ไขสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ได้ ดังนั้น ในเบื้องต้นของการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหามิถุนชนบ้านบัว"กลุ่มอิน แปง"นั้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่กระตุ้นเติมความรู้ให้ชาวบ้านได้หาทางออกร่วมกัน คือ นักวิชาการ ที่เข้าไปฝังตัวจนเกิดความเข้าใจบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง โดยการแสดงบทบาทของ นักวิชาการไม่ได้เป็นการแสดงในฐานะผู้สั่งการ แต่ดำรงฐานะของผู้สนับสนุน ชี้แนะแนวทาง และ กระตุ้นให้ชาวบ้านร่วมกันคิดร่วมกันทำตามศักยภาพของชุมชนเอง ดังที่พ่อเสริม อุटना ได้ เปรียบเทียบนักวิชาการว่า "คนก่อไฟ ต้องจุดประกายเป็น"

ในขณะเดียวกัน นอกเหนือจากการสนับสนุนแนวคิดของนักวิชาการแล้วจะพบว่าทุน เริ่มต้นที่เป็นทุนเงินตรา ก็มีสวนที่มีบทบาทสำคัญเช่นกัน เนื่องจากทุนที่มูลนิธิชาวบ้านให้การ สนับสนุนนั้น กลายเป็นจุดรวมของความสนใจร่วมกันของชาวบ้านในการแสวงหาทางออกของ

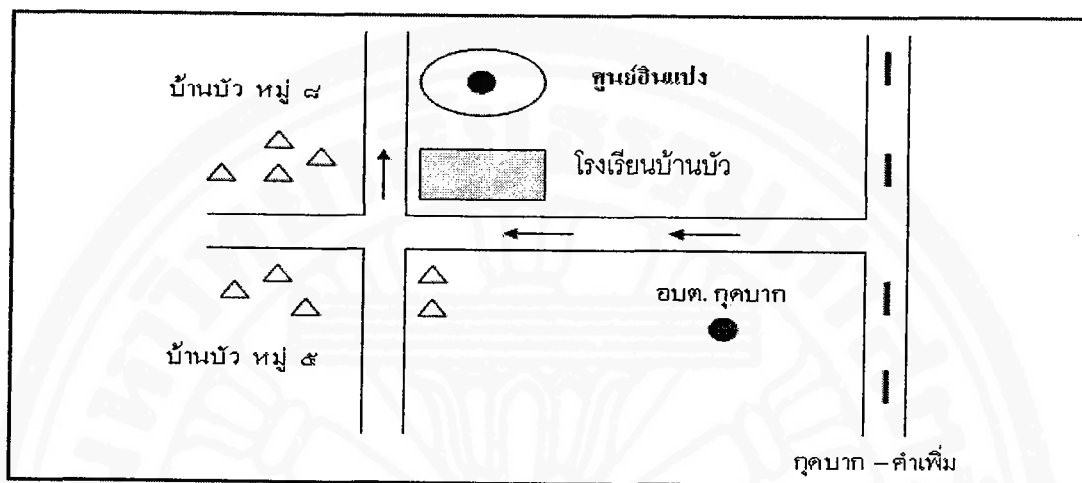
ชาวบ้านว่าจะนำไปใช้ดำเนินการอย่างไร จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง จึงก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตามมา รวมถึงทุนทางสังคมที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม และทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ก็มีความสำคัญอย่างมากเช่นกัน

หลังจากนั้น กลุ่มอินแปงจึงได้เริ่มพัฒนาขึ้นโดยลำดับ โดยในระยะแรกได้อาศัยการพึ่งพิงการเพาะกล้าหอยเป็นหลัก จากการนำเมล็ดพันธุ์หอยจากปาฎพานมาเพาะกล้าขาย สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เนื่องจากหอยเป็นพืชที่สามารถนำมาประกอบอาหารเพื่อสนองความต้องการในการบริโภคของชาวอีสานที่นิยมรับประทานอาหารที่มีรสขม โดยเฉพาะชาวบ้านที่บ้านโพนแพง บ้านดินจี่ บ้านโนนค้อ และบ้านนาบอน จังหวัดกาฬสินธุ์ (กันยา จักรนารายณ์, สัมภาษณ์) รวมถึงในช่วงนี้ รัฐบาลมีความสนใจซื้อหอยไปให้ชาวบ้านในพื้นที่ต่าง ๆ ทำการปลูก จึงเป็นโอกาสให้กลุ่มอินแปงสามารถขายกล้าหอยได้มากขึ้น ประกอบกับชาวบ้านสามารถกำหนดราคาขายหอยได้เอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบบตลาดที่ถูกกำหนดจากภายนอก จึงเป็นอันว่า กลุ่มอินแปงสามารถหลีกเลี่ยงพ้นจากกระแสระบบเศรษฐกิจหลักได้ระดับหนึ่ง หลังจากถูกกดทับมานาน

การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนที่สัมผัสได้

ในช่วงปี พ.ศ.2535 กลุ่มอินแปงได้สร้างอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนที่สัมผัสได้ โดยการก่อสร้างสถานที่ทำการศูนย์อินแปงขึ้นในบริเวณบ้านบัว บนเนื้อที่ 5 ไร่ 1 งาน โดยนำเงินที่ได้จากการดำเนินการของกองทุนเพาะกล้าไม้พื้นบ้านมาจัดซื้อที่ดินในบริเวณบ้านบัว เพื่อใช้เป็นสถานที่ทำการสถานที่วิจัย ทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก พร้อมทั้งคาดหวังว่าจะใช้เป็นสถานที่ตั้งโรงงานแปรรูปผลผลิตในอนาคต ประกอบกับในปีนั้น รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ชุมชนแต่ละหมู่บ้านจัดตั้งร้านค้าชุมชน โดยให้งบประมาณจัดสร้างอาคาร ชุมชนบ้านบัวจึงได้ก่อสร้างร้านค้าชุมชนบริเวณศูนย์ ในเวลาต่อมาร้านค้าชุมชนก็ไม่สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องได้ จึงปิดกิจการไปในที่สุด ยังคงเหลือไว้ซึ่งอาคารให้กลุ่มอินแปงได้ใช้งาน และในที่สุดได้กลายเป็นศูนย์ต้นแบบอินแปง และเป็นแหล่งเรียนรู้ในเวลาต่อมา ดังแสดงแผนที่ ที่ตั้งของศูนย์อินแปงได้ตามภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3
แผนที่ที่ตั้งศูนย์อินแปง

ที่มา: (เสรี พงศ์พิศ, 2545)

การเติบโตของกลุ่มอินแปง ท่ามกลางความขัดแย้ง และต่อต้าน

หลังจากการก่อร่างสร้างตัวของกลุ่มอินแปงจนเป็นองค์กรชาวบ้านที่เปิดพื้นที่ให้กับชาวบ้านได้มาร่วมกันแสวงหาทางออกให้กับชีวิตของตนเอง และสร้างความเชื่อมั่นให้กลับมาได้ แต่กว่าที่กลุ่มอินแปงจะเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนขบวนการทางสังคม จนสามารถขยายเครือข่ายออกไปในมิติของพื้นที่ และเชิงความคิดได้นั้น กลุ่มอินแปงในระยะเริ่มต้นได้ต่อสู้กับความเปราะบางที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นอย่างมากมาย (ธวัชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์)

การดำเนินการของชาวบ้านในช่วงต้น ๆ นั้นได้ทำการวิพากษ์รัฐ เกี่ยวกับการส่งเสริมเกษตรกรรมของรัฐ ว่าขาดความเหมาะสมไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มอินแปงมีความเชื่อมั่นต่อแนวทางของตนอย่างสูง ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับหน่วยงานของราชการที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรกรรมในพื้นที่ ในขณะเดียวกัน ยังมีการแพร่ขยายอุดมการณ์การเมืองตามลัทธิคอมมิวนิสต์ รัฐบาลมีการออกกฎหมายควบคุมการรวมชุมนุมของชาวบ้าน การชุมนุมกันถือเป็นแนวที่ 5^๖ แต่ชาวบ้านก็ยังพยายามแสวงหาหนทางในการพบปะพูดคุยกันตามแต่จะสะดวก ทั้งในเวลากลางวันและกลางคืนโดยใช้สถานที่ที่เป็นที่ตั้งศูนย์อินแปงเป็นสถานที่พบปะ

^๖ หมายถึง แนวทางที่ไม่เห็นด้วย หรือต่อต้านกับแนวทางของรัฐ

พูดคุย เพื่อทำการไต่กันว่าจะจัดการชีวิตของตนเองอย่างไร แต่อย่างไรก็ตาม การกระทำดังกล่าว ก็เป็นที่พึงเล็งของทางการเช่นกัน โดยมีการส่งเจ้าหน้าที่มาที่ศูนย์ฯ เพื่อเฝ้าดูพฤติกรรมของ ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านต้องระมัดระวังในการพูดคุยกัน โดยจะพูดคุยกันเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง กับการหาอยู่หากินมาตั้งแต่อดีตสมัยพ่อแม่ปู่ย่าตายายเท่านั้น (เสริม อุดมณา, สัมภาษณ์)

ในการดำเนินการควบคุมของรัฐได้กลายเป็นกระบวนการหนึ่งของการต่อต้านไม่ให้กลุ่ม อื่นสามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ แต่ต้องระมัดระวังตัวเองเพื่อไม่ให้มีความกระทบกระทั่ง กับภาครัฐ แต่อย่างไรก็ตามก็เป็นความจำเป็นของรัฐในการเข้ามาจัดการปราบปรามความเป็นไป ของระบบคอมมิวนิสต์ไม่ให้มีช่องทางของการขยายตัวกว้างขวางต่อไป

นอกจากนี้ การดำเนินการของกลุ่มอินแปงยังได้รับการต่อต้านจากชาวบ้านด้วยตนเอง โดยเฉพาะจากผู้ที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ความคิดตามการพัฒนาแบบทันสมัย ว่าการปลูกอยู่ปลูก กินตามแนวทางของกลุ่มอินแปงจะเป็นไปได้ได้อย่างไร สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร ถ้าพูด ตามภาษาชาวบ้านว่าเป็น “การเว้าพื้น” (เสริม อุดมณา, สัมภาษณ์) ซึ่งมีความหมายเหมือนกับ การว่ากล่าว นินทา ดูถูก ดูแคลนนั่นเอง ดังนั้น การเติบโตของกลุ่มอินแปงในช่วงแรกจึงเป็นไปด้วย ความยากลำบาก

ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอินแปงในช่วงแรกประมาณปี พ.ศ.2536-2537 หน่วยงานราชการเอง ก็ไม่มีความเข้าใจกลุ่มอินแปงว่าทำอะไร และดำเนินการอย่างไร ประกอบ กับในการดำเนินการของกลุ่มอินแปงในช่วงนี้ได้รับการสนับสนุนจากส่วนกลาง ได้แก่ สำนักงาน โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) โดยความช่วยเหลือของมูลนิธิหมู่บ้านที่ให้การ สนับสนุนติดต่อประสานงาน ทำให้กลุ่มอินแปงถูกมองแปลกแยกออกไปจากหน่วยราชการในพื้นที่ มากขึ้น และก่อให้เกิดความขัดแย้งตามมา โดยมีการห้ามปรามไม่ให้ผู้นำที่เป็นทางการเข้ามาใน ศูนย์อินแปง ก็มี (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ ในการดำเนินกิจกรรมบางอย่าง ของกลุ่มอินแปงยังได้สร้างความขัดแย้งให้กับหน่วยงานราชการเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมเด็ก ยักถิ่นที่กลุ่มอินแปงพยายามปลูกฝังจิตสำนึกความรักท้องถิ่นให้กับลูกหลานที่เข้าไปศึกษาใน ระบบโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวได้ถูกมองจากหน่วยงานราชการโดยเฉพาะโรงเรียน และเกษตร ตำบล ว่ากลุ่มอินแปงใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการขยายแนวคิดและการจัดกิจกรรม จึงได้รับการ ต่อต้านจากโรงเรียนไม่ให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายก็มี (สมบัติ แสงฉวี, สัมภาษณ์)

กว่าที่กลุ่มอินแปงจะเติบโตสามารถขยายเครือข่ายออกไปในชุมชนอื่น จนเป็นที่ ยอมรับได้นั้น การดำเนินการของกลุ่มต้องต่อสู้กระแสความขัดแย้ง และต่อต้านมาแล้ว แต่ก็ สามารถยืนหยัด ดำเนินงาน และสร้างการยอมรับได้ในระยะเวลาต่อมา

จากความเชื่อมั่นสู่การขยายเครือข่ายอินแปง

จากยุคดั้งเดิมที่สภาพความเป็นไปของชาวกะเลิง เริ่มต้นจากวิถีชีวิตที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติของผืนป่าบริเวณเทือกเขาภูพาน นำมาสู่การใช้ประโยชน์ของความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์ไม้ ผลผลิตจากป่า โดยเฉพาะความหลากหลายของพันธุ์ไม้ที่ใช้ผลประโยชน์เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ ตลอดจนการพึ่งพาการป้องกันภัยธรรมชาติเป็นเกาะกำบังลดแรงปะทะจากภัยพิบัติต่าง ๆ ได้ถูกทำลายลงไปอย่างมากในยุคความทันสมัย ที่มีฐานคิดการมุ่งเน้นการสร้างรายได้ เพื่อการสะสมทุน กระแสการพัฒนาดังกล่าวได้ทำให้ชาวบ้านประสบกับปัญหาหนี้สินตามมาอย่างต่อเนื่อง และสภาพทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ได้เลือนหายไป

ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่บ้านบัวจึงรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้นในปี พ.ศ.2532 โดยอาศัยรากฐานดั้งเดิมมาเป็นฐานคิดจัดตั้งเป็นกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านโดยมีการกำหนดเป้าหมายหลักเบื้องต้นจากการเก็บเมล็ดพันธุ์หลากหลายที่มีในธรรมชาติบนผืนป่าภูพานมาเพาะกล้าขาย หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการปรับเปลี่ยนชื่อกลุ่มพันธุ์ไม้พื้นบ้านไปเป็นกลุ่มอินแปง ตามข้อเสนอแนะของพ่อบัวศรี ศรีสูง ปราชญ์มหาสารคาม ที่มองเห็นความงดงามของพื้นที่ป่าที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ว่ามีลักษณะเหมือนพระอินทร์มาแปง หรือสร้างไว้ จึงเกิดเป็นกลุ่มอินแปงที่เป็นองค์กรชาวบ้านรวมตัวกันขึ้นจากความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน และในปีนั้นเองจึงมีการจัดตั้งที่ทำการศูนย์ขึ้น

กลุ่มอินแปงได้สร้างปัญญาจากการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิก และขยายไปยังเครือข่าย โดยผ่านกระบวนการปรึกษาหารือ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “การโละ” (ถว้ชชัย กุณวงศ์, สัมภาษณ์) เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างการตัดสินใจร่วมกัน ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และหากสมาชิกไม่มีความรู้ หรือยังขาดความชำนาญในเรื่องใด ก็พร้อมที่จะเชิญผู้รู้ภายนอกมาให้ความรู้เพิ่มเติม ในขณะเดียวกันเมื่อปฏิบัติดำเนินการไปแล้ว หรืออยู่ระหว่างดำเนินการก็จะมาโละกันในเรื่องของปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งร่วมกันหาทางออก จึงกลายเป็นกระบวนการสร้างปัญญา สร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งต่อมากลายเป็นผู้นำของกลุ่มอินแปงที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ โดยผ่านแหล่งเรียนรู้ที่ได้พัฒนาขึ้นจนเป็นที่ยอมรับ

กลุ่มอินแปงต้องใช้เวลาประมาณ 7 ปี กว่าที่จะเริ่มมีตัวอย่างเชิงประจักษ์ที่เป็นรูปธรรมให้กับผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ เช่น สวนเกษตรยั่งยืนของพ่อเขียน ศรีมุกดา สวนเกษตร

สำมะปี ของพ่อเล็ก กุดวงศ์แก้ว และพ่อเสริม อุดมมา เป็นต้น และเกิดความมั่นใจในการดำเนินตามแนวทางที่กลุ่มได้ร่วมกันสรรค์สร้างขึ้น

ในปี พ.ศ.2537 สถาบันวิจัยและฝึกอบรมสกลนคร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลได้จัดทำโครงการอนุรักษ์ความหลากหลายทางพันธุกรรม แต่ยังคงขาดความรู้เรื่องพันธุ์ไม้พื้นบ้าน จึงได้เข้ามาทำงานร่วมกับกลุ่มอินแปง เพื่อทำการระดมความรู้เรื่องพันธุ์ไม้อ่ามีชื่อพื้นบ้านอย่างไร และชื่อวิทยาศาสตร์เป็นอย่างไร จึงเป็นการเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่น และความรู้ที่เป็นทางการ โดยการจัดงานประชุมสัมมนาผักพื้นบ้านขึ้น กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานภายนอก หลังจากนั้นก็มีโครงการจากหน่วยงานภายนอกตามมาอีกมากมายที่ทำให้เกิดการขยายเครือข่ายต่อไปอีก

การขยายตัวของเครือข่ายอินแปงได้เพิ่มมากขึ้นในช่วงปีพ.ศ.2537 นี้เอง จากการดำเนินโครงการส่งเสริมเกษตรผสมผสาน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จากนั้น จึงได้สร้างเครือข่ายพื้นที่รอบป่าภูพาน ในขณะเดียวกัน สมาคมพัฒนาชนบทอีสานภายใต้การนำของยงยุทธ ตริณชกรได้เข้ามามีบทบาทในการจัดให้มีการฝึกอบรมการแพทย์แผนไทย โดยให้ชาวบ้านคิดหลักสูตรการอบรมเอง จึงเกิดกระบวนการสร้างเครือข่ายตามมา โดยมีการหาคนดี คนเก่ง ตามหาพี่ห่าน้อง และเครือญาติ มาร่วมสร้างหลักสูตร และอบรมร่วมกัน

ในช่วงปี พ.ศ.2539-2541 เครือข่ายอินแปงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เพื่อดำเนินการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมในเขตรอบเทือกเขาภูพาน เครือข่ายอินแปงจึงได้มีการจัดอบรมสร้างชุมชนเครือข่ายจากพื้นที่ต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น จำนวนประมาณ 600 คน เพื่อให้มาเป็นต้นแบบการเรียนรู้ของเครือข่าย ซึ่งปัจจุบันยังมีสมาชิกกระจายไปตามชุมชนเครือข่าย คงเหลือประมาณ 400 คน ทั้งนี้เนื่องจากสิ้นอายุขัยไปบ้าง บางคนก็เปลี่ยนอาชีพ และบางคนก็ไม่มีที่ทำกิน แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกที่ยังคงอยู่ก็ได้กลายเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของท้องถิ่น และนำไปสู่การขยายเครือข่ายต่อไปอีกตามเงื่อนไข และโอกาสที่เกิดขึ้น (ธวัชชัย กุดวงศ์, สัมภาษณ์)

ต่อมาในปี พ.ศ.2542 เครือข่ายอินแปงได้ขยายตัวออกไปมากขึ้น จากความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการเกษตร จัดทำโครงการเพิ่มขีดความสามารถทางการเกษตรแบบยั่งยืน จำนวน 12 ตำบล โดยเป้าหมายของผู้เข้ารับการอบรมเปลี่ยนไปจากการที่เครือข่ายอินแปงจัดหาจาก

หมายถึง การทำเกษตรผสมผสาน โดยการปลูกพืชหลากหลายชนิด ประกอบด้วย ผัก ผลไม้พื้นบ้าน และไม้ใช้สอย

เครือญาติ และเพื่อนฝูง ไปสู่การจัดหาผู้เช่าอบรมโดยภาครัฐ รวมถึง ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาสังคมในการจัดทำแผนแม่บทของชุมชนต่าง ๆ จำนวน 50 ตำบล มีผลทำให้เครือข่ายอินแปลงขยายไปสู่ชุมชนอื่น ๆ มากขึ้น

ในปัจจุบันเครือข่ายอินแปลงมีสมาชิกอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ มากมาย ครอบคลุมหมู่บ้านกว่า 890 หมู่บ้าน 83 ตำบล 21 อำเภอ ในเขต 4 จังหวัด คือ จังหวัดสกลนคร อุดรธานี มุกดาหาร และกาฬสินธุ์ โดยมีข้อสังเกตว่าพื้นที่เครือข่ายอินแปลงนั้น มีพื้นที่เชื่อมโยงติดต่อกันโดยมีพื้นที่อาณาบริเวณเทือกเขาภูพานเป็นแนวหลัก โดยไม่มีพื้นที่ที่แตกแยกออกไปอย่างอิสระเด่นชัด โดยที่ชุมชนเครือข่ายอินแปลงมีจังหวัดสกลนครเป็นศูนย์กลาง เครือข่ายจังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอคำม่วง มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร เครือข่ายจังหวัดอุดรธานี อำเภอวังสามหมอ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร และเครือข่ายจังหวัดมุกดาหาร อำเภอดงหลวง มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนครเช่นกัน สามารถแสดงพื้นที่เครือข่ายได้ดังภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.4
แผนที่เครือข่ายอินแปง

ที่มา: (เครือข่ายอินแปง บ้านบัว ตำบลลาดบาบ อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร)

จากแผนที่แสดงชุมชนเครือข่ายอินแปง จะพบว่าชุมชนเครือข่ายมีการกระจายครอบคลุมทุกอำเภอในจังหวัดสกลนคร แต่ยังไม่ครบทุกตำบล ทั้งนี้จะได้ทำการศึกษาถึงมูลเหตุแห่งการขยายเครือข่ายต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับชุมชนเครือข่ายอินแปงที่ครอบคลุม 4 จังหวัด คือ จังหวัดสกลนคร อุดรธานี มุกดาหาร และกาฬสินธุ์ สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1
ชุมชนเครือข่ายอินแปง

อำเภอ	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	สมาชิกอินแปง ปี
1. กุดบาก จังหวัดสกลนคร	1. กุดบาก	10	2530
	2. กุดไฮ	11	2536
	3. นาม่อง	15	2537
2. ภูพาน	4. โคกภู	15	2542
	5. สร้างค้อ	20	2537
	6. หลุบเลา	12	2537
	7. กกปลาชีว	6	2542
3. นิคมน้ำอูน	8. สุวรรณคาม	7	2539
	9. หนองปลิง	8	2543
	10. หนองบัว	4	2544
	11. นิคมน้ำอูน	10	2544
4. เมือง	12. พังขว้าง	14	2544
	13. ฮางโฮง	11	2544
	14. ขมิ้น	13	2542
	15. จีวดอน	16	2544
	16. ห้วยยาง	15	2544
	17. ม่วงลาย	8	2544
	18. เหล่าปอแดง	11	2544
	19. โคกก่อง	8	2545
	20. หนองลาด	12	2544

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

อำเภอ	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	สมาชิกอินแปลง ปี
5. กุสุมาลย์	21. นาโพธิ์	12	2544
	22. ชุ่มจาน	12	2542
	23. โพธิ์ไพศาล	10	2544
	24. นาเพียง	9	2544
6. โพนนาแก้ว	25. เขียงสือ	8	2542
	26. บ้านแป้น	10	2542
	27. นาตงวัฒนา	11	2545
7. สว่างแดนดิน	28. ทรายมูล	8	2544
	29. แวง	10	2544
	30. บ้านถ่อน	9	2544
	31. บงใต้	15	2546
8. โคกศรีสุพรรณ	32. แมดนาทม	12	2542
	33. เหล่าโพนค้อ	10	2542
9. เตาบอย	34. จันทรพิญ	8	2546
10. สองดาว	35. ท่าศิลา	10	2544
	36. วัฒนา	8	2544
	37. ปทุมวาปี	12	2546
11. วาริชภูมิ	38. คำบ่อ	16	2540
	39. ค้อเขียว	6	2544
	40. วาริชภูมิ	18	2544

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

อำเภอ	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	สมาชิกอินแปลง ปี
12. พรรณานิคม	41. พรรณนา	11	2544
	42. สว่าง	11	2544
	43. พอกน้อย	11	2544
	44. เจริญ	9	2544
	45. บะฮี	9	2544
	46. นาโน	9	2544
	47. ช้างมิ่ง	14	2544
	48. ไร่	14	2544
	49. นาห้วยบ่อ	18	2545
13. พังโคน	50. ต้นผึ้ง	12	2544
	51. แร่	13	2544
	52. ม่วงไข	11	2546
14. เจริญศิลป์	53. เจริญศิลป์	8	2544
	54. บ้านเหล่า	12	2544
	55. หุ้งแก	9	2546
15. วานรนิวาส	56. ดอนสวรรค์	8	2544
	57. คูสะคาม	7	2544
	58. อินทร์แปลง	9	2544
	59. นาซอ	10	2544
	60. หนองแวงใต้	13	2544
	61. กุดเรือคำ	9	2544
	62. เตือศรีคันไชย	16	2546
16. คำตากล้า	63. คำตากล้า	14	2544

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

อำเภอ	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	สมาชิกอินแปลง ปี
17. บ้านม่วง	64. โนนสะอาด	9	2544
	65. ดงเหนือ	11	2544
	66. ดงหม้อทองใต้	7	2544
	67. ป่อแก้ว	10	2544
	68. หนองก้าง	10	2544
	69. ม่วง	9	2544
18. อากาศอำนวย	70. โพนงาม	8	2544
19. วังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี	71. หนองกุงทับม้า	10	2544
	72. ผาสุก	17	2540
	73. บะยาว	11	2544
	74. หนองหญ้าไซ	9	2544
	75. วังสามหมอ	12	2544
20. คำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์	76. ดินจี้	8	2544
	77. นาพัน	7	2540
	78. นาบอน	1	2544
	79. ลำราญ	1	2544
21. ดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร	80. พังแดง	9	2544
	81. กกกุดม	11	2544
	82. ดงหลวง	11	2544
	83. หนองแคน	7	2544
21 อำเภอ	83 ตำบล	890 หมู่บ้าน	

ที่มา: (เอกสารบทเรียนและผลการดำเนินงาน การสร้างบ้านแปลงเมืองของเครือข่ายอินแปลง
ระหว่างปี 2546-2547)

มูลเหตุแห่งการขยายเครือข่าย

การขยายแนวคิดความเชื่อของกลุ่มอื่นแปงไปสู่พื้นที่อื่นได้เริ่มเกิดขึ้นในระยะแรก จากระบบการเป็นเครือญาติของสมาชิก โดยเฉพาะเครือญาติของสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบริเวณตำบล กุดบาก ได้มีการนำแนวคิดที่ได้จากการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้กลุ่มอื่นแปงไปสู่การปฏิบัติแล้ว เกิดผลดีในเชิงประจักษ์ ชาวบ้านก็ได้มีการบอกต่อเชื่อมโยงไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ต่อไป สามารถเรียกได้ตามภาษาท้องถิ่นว่า การผูกเสี่ยว (ประหยัด โททุมพล, สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนฝูงนั่นเอง นำไปสู่การขยายกลุ่มอื่นแปงจนกลายเป็นเครือข่ายในที่สุด

ในขณะเดียวกัน ในระยะแรก ช่วงปี พ.ศ.2537-2541 การขยายเครือข่ายอื่นแปงยังได้รับ ผลจากการสนับสนุนจากรัฐโดยผ่านโครงการต่าง ๆ โดยเฉพาะโครงการฝึกพื้นบ้านร่วมกับสถาบันและฝึกอบรมการเกษตร สกลนคร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และโครงการทางด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อการรักษาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากในการดำเนินการของเครือข่ายอื่นแปงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติ ประเภทป่าไม้ จึงได้รับมอบหมายให้ดำเนินการโครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (ธวัชชัย กุณวณิช, สัมภาษณ์) โครงการดังกล่าวจึงเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้แนวคิดของอื่นแปงขยายไปสู่พื้นที่อื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น และในระยะต่อมา ได้มีโครงการต่าง ๆ ให้เครือข่ายอื่นแปงเข้าไปมีส่วนในการดำเนินการมากขึ้น เช่น โครงการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของจังหวัดสกลนคร โครงการอบรมเกษตรกรพอเพียงร่วมกับสำนักงานปฎิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร โครงการจัดทำแผนแม่บทของกรมพัฒนาชุมชน และโครงการเสริมสร้างการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น จึงเป็นผลให้เครือข่ายขยายตัวมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ เมื่อเครือข่ายอื่นแปงได้ดำเนินการตามแนวทางของตนเองในพื้นที่หนึ่งไประยะหนึ่งจนเริ่มเป็นที่ยอมรับแล้ว สมาชิกเครือข่ายในพื้นที่นั้นได้มีการบอกต่อเชื่อมโยงไปยังพื้นที่อื่น ๆ ต่อไปอีก จึงก่อให้เกิดการขยายเครือข่ายอย่างกว้างขวางออกไป

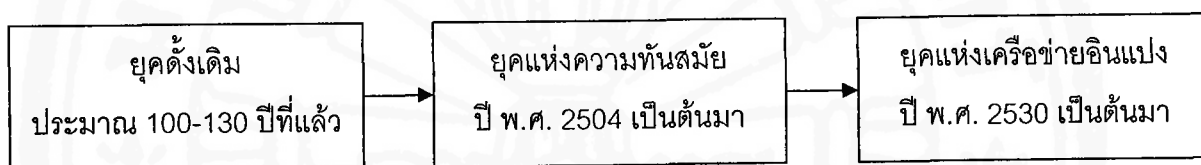
ในขณะเดียวกัน เครือข่ายอื่นแปงยังขยายไปสู่กลุ่มชาวบ้านที่มีความเชื่อตามแนวทางเดียวกัน และมีความเข้มแข็งบ้างแล้ว ให้มาร่วมทำกิจกรรมเครือข่ายร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแบ่งปัน แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน จนทำให้เครือข่ายอื่นแปงกลายเป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่สามารถจัดการตนเองได้และขยายตัวออกไปอย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป พัฒนาการของเครือข่ายอื่นแปงได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ยุคดั้งเดิมที่มีการอพยพของชาวกะเลิงเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย บริเวณที่ราบตามรอยตะเข็บเทือกเขาภูพาน

โดยมีชีวิตที่เรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และอาศัยความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นหลัก จากนั้นเมื่อมีกระแสการพัฒนาตามยุคแห่งความทันสมัยเข้ามาจากการที่รัฐเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ.2504 มีผลทำให้สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปอย่างมาก จนกระทั่งชาวบ้านไม่สามารถหาทางออกจากปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามความทันสมัยได้ และยุคแห่งเครือข่ายอินแปงได้ก่อกำเนิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านมาร่วมกันหาทางออกให้ชีวิต นับตั้งแต่ปีพ.ศ.2530 เป็นต้นมา สามารถแสดง พัฒนาการของเครือข่ายอินแปงตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดังภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5

พัฒนาการของชุมชนสู่เครือข่ายอินแปง

ที่มา: (การสังเคราะห์ของผู้ศึกษา)